Träskafton

Rapport och manual till Statens konstråds Kunskapsbank

Sam Hultin och Ingela Ihrman

2018

Inledning

Under ett residency på Art Lab Gnesta sommaren 2015, arbetade performancegruppen Hägerstens botaniska trädgård (Johan Eriksson, Sam Hultin och Ingela Ihrman) fram det nya verket/högtiden Träskafton. Sedan dess har Träskafton firats tre gånger: på Art Lab Gnesta, utomhus vid ett träsk utanför Gnesta, samt under utställningen *Water Research Area* i Karlstad, 2016. I den här rapporten till Statens konstråds Kunskapsbank ger Sam och Ingela en bakgrund till verket och undersöker hur Träskafton skulle kunna fungera som ett immateriellt offentligt verk.

Äntligen semester! i utställningen *Här har man alltid med sig,* Stockholm Music & Arts, 2012

Bakgrund – Att anlägga en påhittad botanisk trädgård

Sam, Johan och Ingela bildade performancegruppen Hägerstens botaniska trädgård 2009 och det första framträdandet ägde rum på Midsommargården i Hägersten vårvintern 2010. Sam, i svanklänning och Johan i jätteutterkostym, spelade piano och gitarr och sjöng. Ingela var tyst och skötte rökmaskinen halvt gömd bakom en krukväxt.

För Sam och Ingela var det nya samarbetet en möjlighet att vid sidan av utbildningen på Konstfacks kandidatprogram i konst skapa en frizon. Trots att vi var konstfackstudenter, och därmed hade fribiljett till Stockholms konstvärld, kände vi oss inte hemma där. Kanske

berodde detta på att ingen av oss kom från en kulturell medelklass, och därför saknade den typ av förförståelse av konstvärlden som gör att den inte behöver erövras eller skaver.

Vad skulle då denna frizon kunna vara? En tillflyktsort en grådaskig februariförmiddag i Hägersten? En paus från ett coolt konstmingel på Hudiksvallsgatan? En semester från ett individualistisk arbetslinje och odlande av sitt eget varumärke?

Konstnären Magnus Bärtås, en av våra lärare på Konstfack, liknade vid något tillfälle konst vid en trädgård. Han sa ungefär att “på samma sätt som en trädgårdsmästare lägger tre stenar i rad och säger ‘Detta är en trädgård’, presenterar konstnären något för världen och säger ‘Det här är konst’”. För oss var det en lättnad och en frihet att inte prata om konst utan istället presentera oss som en trädgård. Magnus Bärtås beskrivning av kraften i konstnärens och trädgårdsmästarens ord går också att ställa bredvid Judith Butlers teorier om performativitet – något som Hägerstens botaniska trädgård genomsyras av, inte minst genom verket Träskafton.

Tropiska Vinterviken i performanceutställningen *In a World of My Own,* 2012

Jubileumsfirande, radioshower och tropiska Vinterviken

Sedan 2009 har vi gjort en rad föreställningar, shower och projekt där Ingelas dräkter och Johan och Sams musik utgjort grunden för ett utforskande av starka känslor i vardagen och performancekonstens möjligheter. Våra framträdanden har ofta haft ett hoppfullt budskap, varit lågmälda, sorgliga och humoristiska. De har till exempel handlat om brustna hjärtan, potentialen i att våga tro på det som alla säger är omöjligt, hur en tragedi kan bli en chans att mötas och om fantasins kraft. Showerna har utspelats i allt från köpcentrum och Sams lägenhet i Årsta till olika sorters konstrum och Vintervikens trädgård i Stockholm. 2010 gav vi även ut en skiva med inspelningar av Sam och Johans musik och omslag av Ingela med bilder från naturfotografen Jan Lindblads böcker. Många gånger har vi bjudit in andra konstnärer, musiker, dansare etc för att skapa ett gemensamt rum för fler.

Under de snart tio år som vi arbetat tillsammans har vårt samarbete utvecklats. Våra roller har lösts upp och vi tar alla större plats i de olika delarna av arbetsprocessen, till exempel idéspånande, kollektivt manusskrivande, byggande av rekvisita, musikkomposition och framförande. Vi har också varit tvungna att hantera kriser och omförhandla roller och arbetssätt. För detta har vi tagit hjälp av feministiska praktiker för samtal och kontinuerligt utvärderat vår process. Viktiga utgångspunkter har varit att alla tre, utifrån allas olika förutsättningar, ska trivas samt att vi velat skapa möjlighet för ett långsiktigt arbete baserat på lust.

Nattvandring i Hägerstens botaniska trädgård på Fullersta Gård, Huddinge, 2013

Kritik och förslag

Under Sams och Ingelas utbildning fick vi lära oss att se och utveckla vår konstnärliga praktik mot bakgrund av en postmodern diskurs. Vi lärde oss att formulera oss om vår konst och placera den i ett sammanhang och i relation till historien och samhällsstrukturer. Flera av Hägerstens botaniska trädgårds verk bottnar i en kritisk analys. I radioshowen vi sände från en galleria i Norrköping fanns en kritisk blick på kapitaliserandet av kärleken i och med firandet av Alla hjärtans dag. I Träskafton finns kritik mot exkluderande normer och konservatism. Samtidigt har det varit viktigt för oss att även presentera förslag på hur det i stället skulle kunna vara. Inom konsten/trädgården kan vi genom dröm, hopp och fantasi ta ut en riktning för att kunna röra oss mot andra möjliga verkligheter. I trädgården har vi alltså både velat vara kritiska men även trott på nödvändigheten i att hoppas och att på ett uppriktigt och sårbart sätt presentera ett alternativ till det vi varit kritiska mot. Sångtexterna

på svenska och Ingelas dräkter, som båda genomsyras av en slags “ambitiös amatörism”, har varit viktiga för att i mötet med vår publik skapa den förtrolighet och tillit som vi tror krävs för att nå fram.

Fältarbete i träsk, Artisti-in-residency på Art Lab Gnesta, 2015

Träskafton

Idén om att hitta på en ny högtid föddes efter julen och nyåret 2015. Våra individuella högtidsfiranden hade som vanligt varit både plågsamma och glädjefyllda. Vi kände ett behov av att granska, ifrågasätta och förändra de storhelger och traditioner vi med blandade känslor kommit att fira år efter år efter år. Vi visste också att mångas situation var betydligt värre än vår under dessa helgdagar. I vår nya högtid ville vi ha ett kritiskt perspektiv på rådande normer och strukturer kring alkohol, nationalism och familj och samtidigt bevara och utveckla potentialen i att samlas i gemenskap under rituella former.

I vår postmoderna sekulära tid får konsten ibland bära de dimensioner av mänsklig tillvaro som inte får plats någon annanstans, till exempel tro, andlighet, meningslöshet, icke-vinstdrivande verksamhet, mellanmänsklighet, framtidshopp, och så vidare. För att det ska fungera så tror vi att nya platser för konst behöver uppstå samtidigt som de befintliga konstrummen behöver bli bättre på att få fler att känna sig inkluderade. Träskafton är vårt förslag på ett sammanhang som skulle kunna fungera på detta sätt.

Vi arbetade fram vår nya högtid under ett fyra veckor långt artist-in-residency på Art Lab Gnesta sommaren 2015, som en del av deras projekt *Swamp Storytelling*. Sedan 2014 har Art Lab Gnesta undersökt träsket som mytologisk och biologisk plats tillsammans med bland andra konstnärer, naturvetare och Gnestas unga i ett flertal residencies, nya konstverk, workshops och utställningen *Träskbiennalen* (2016, 2018)[1]. Precis som vid tidigare projekt hade vi här en tydlig kontext att ta avstamp från och baka ihop med våra tankar om en ny högtid. Träsket som utgångspunkt passade oss bra, men det hade lika gärna kunnat vara något helt annat.

Fruktcirkelceremonin, Artist-in-residency på Art Lab Gnesta, 2015

Under vårt arbete på Art lab Gnesta utgick vi alltså från både de problem vi förknippade med de högtidsfiranden vi hade erfarenhet av, men även från den potential som vi såg fanns i dem. Vi försökte också komma i kontakt med vad som var viktigt för oss för tillfället – vad vi just då kände behov av att uppmärksamma, dela, kritisera, manifestera, vila i, tacka för, sörja eller gratulera. Detta lät vi sedan ligga som grund för vårt fortsatta arbete.

Det var viktigt för oss att låta oss styras av vår lust och att göra det så enkelt för oss som möjligt. Vi använde oss av vardagliga och tillgängliga material från vår absoluta närhet – mascara, vatten, frallor och smågodis, för att understryka att ett högtidsfirande (eller ett konstverk för den delen) varken behöver vara svårt, dyrt eller exklusivt utan att vem som helst skulle kunna göra det vi gjort. Under 4 veckor lekte och experimenterade vi fram

[1] http://www.artlabgnesta.se/projekt/

danser, ritualer, psalmer[2], texter, kostymer och dekorationer som på olika sätt undersökte och förde fram det vi ville att Träskafton skulle förmedla. Vi gjorde även en utflykt till ett träsk utanför Gnesta som ett slags biologiskt fältarbete för inspiration.

Det första firandet skedde den 4:e juli 2015, i slutet av vårt residency på Art Lab Gnesta. Vi hade pyntat utställningsrummet där med vimpelgirlanger av “träsk-färgad” lakansväv och iklätt oss vita skjortor från en secondhand-butik i Gnesta som vi klippt fransar i och färgat med snabbkaffe och te. På golvet hade vi ställt stolar i ring till oss själva och gästerna. På varje stol fanns ett glas och samt en tallrik med sångtexter och ett antal små rätter som utgjorde en slags symbolisk måltid med ingredienser kopplade till sådant som vi ville uppmärksamma.

Träskafton, Art Lab Gnesta, 2015

Gästerna var en blandning av konsthallens återkommande besökare, vänner till oss samt en grupp konstintresserade som åkt buss från Stockholm som en del av en annan konstnärs performance. Till Johans gitarrspel släppte vi in publiken en efter en genom ett snabbkaffefärgat draperi. Sam och Ingela serverade bubblande brun läsk från Hemköp – träskets vatten. Sedan var det dags för välkomstskål.

Vi tre guidade sedan oss själva och publiken genom de olika delarna av Träskaftonsfirandet som förutom måltiden bestod av talkörer, ritualer och allsång av psalmer. Allteftersom vi gjorde saker tillsammans berättade vi för våra gäster vilken betydelse vi tillskrivit de olika handlingarna.

[2] En av Träskaftons psalmer som musikvideo: https://www.youtube.com/watch?v=5vu-ZDVRmc0&feature=youtu.be&fbclid=IwAR1NT--897ICRXoz-yirMsQfd3pOw4mVvUxDK5xL-Lz5LcszbOxOMkojUcw

Efter det första firandet i Gnesta har Träskafton firats två gånger till. En gång med hundra åttondeklassare utomhus vid ett träsk i Gnestas utkanter som de undersökte som en del av en exkursion tillsammans med biologer, konstnärer och olika ämneslärare under ledning av Art Lab Gnesta och det indiska forskarnätverket Earth CoLab och en gång i Karlstad i samband med en utställning arrangerad av Maretopia.

Träskaftonsmåltiden, Art Lab Gnesta, 2015

Ett fortsatt firande

I arbetet med denna rapport har vi, med utgångspunkt i hur vi kan ta arbetet med Träskafton vidare, diskuterat hur en tradition uppstår och sprids, hur vi kan förhålla oss till konstkontextens möjligheter och begränsningar samt hur vi som performancegrupp kan arbeta med långsiktighet och kunskapsdelande.

Träskafton existerar idag som ett performanceverk vars manus finns lagrat i en delbar mapp på Google drive. Performanceverkets form är ett “firande”, där deltagarna tillsammans med oss simultant *gör* och *lär,* med en förhoppning om att de senare själva ska kunna initiera ett firande. Verket begränsas av att det ändå just nu, antagligen bara är vi i Hägerstens botaniska trädgård som känner oss trygga med att dra igång ett Träskaftonsfirande.

Vi tror att det bästa sättet för högtiden att utvecklas och få fäste är genom att fortsätta fira. För oss växer verkets kvalité och potential i mötet mellan människor. Träskafton har en öppen och föränderlig struktur, men bjuder även på begränsning i och med att vi kallar den en högtid. Det tror vi öppnar upp för spännande sätt att arbeta tillsammans med andra oavsett ålder, bakgrund eller kunskap om konst.

Den manual vi arbetat fram är utformad för att fungera som inspiration och/eller instruktion så att Träskafton även ska kunna firas utan oss, även om vi såklart gärna gör det när vi har möjlighet. Manualen hänvisar till existerande material men ger även insyn i vår konstnärliga process för att ge tips till hur en kan utveckla sitt eget firande. Manualen genomsyras av tydlighet och visar på potentialen i det som finns inom räckhåll. I förlängningen tänker vi att manualen skulle kunna ha formen av en formgiven publikation eller öppen hemsida där en förutom att hitta inspiration även kan dela med sig av dokumentation av sin egen högtid eller av sina påhittade ritualer.

Även om det finns stora möjligheter att forma Träskafton till att bli något en själv för tillfället behöver så är det viktigt för oss att slå fast verkets kärna. Dels för att vara tydliga med vårt ärende och dels för att undvika den förlamande förutsättningen att “allt är möjligt”. *Träskaftons grundtext,* som finns med i manualen, etablerar de grundvalar och värderingar som verket vilar på.

Regnceremoni, Träskafton, Art Lab Gnesta, 2015

MANUAL FÖR TRÄSKAFTONSFIRANDE

Hej!

Det här är en manual för dig som vill fira Träskafton. Träskafton är en ny högtid påhittad av performancegruppen Hägerstens botaniska trädgård och fungerar som ett komplement eller alternativ till andra, redan existerande högtider. Träskafton kan firas när som helst och av vem som helst – under kris såväl som i glädje. Träskafton finns till för dig som behöver uppmärksamma, fira eller sörja något som inte får plats inom de etablerade högtiderna och som känner ett behov av att samlas i gemenskap när vissa saker känns extra starkt.

Även om träsk kan verka bottenlösa och flytande så finns det alltid en fast punkt någonstans i djupet. Centralt för firandet av Träskafton är Träskaftons grundtext. Texten läses högt tillsammans vid varje firande av Träskafton och går så här:

Vi firar Träskafton för att träsket är en plats där liv och död pågår samtidigt
Vi firar Träskafton för att vi vill stå med fötterna i brun gyttja med ansiktet mot vinden
För att bejaka vädret, våra kroppar och för att känna livet i oss

Vi firar Träskafton för att uppleva närvaro – i gemenskap och i oss själva
Vi firar Träskafton för att tillsammans skriva våra historier och skapa våra nutider
För att protestera mot upprätthållandet av rasistiska idéer om nationell identitet
För att ta avstånd från kommersialism och alkoholnormer
För att slippa återgå till förlegade könsroller och tvång kopplat till tradition
För att vi vill välja vår egen familj att fira med

Vi firar Träskafton för att sjunga nya psalmer
För att ge oss hän
För att acceptera
För att göra uppror
För att läka och för att hoppas

Vi firar Träskafton för att vi vill dela med oss
För att lära något av varandra
För att ingjuta mod och för att bli överraskade

Vi firar Träskafton för att vi växer och bryts ner på samma sätt som träsket
För att förändra Träskaftons traditioner och för att allt kan hända här

Att fira Träskafton – sju enkla steg

Att fira Träskafton behöver inte vara dyrt eller särskilt svårt. Du kan inspireras av hur vi firat tidigare i Hägerstens botaniska trädgård eller lära dig hur du steg för steg planerar och firar en Träskafton som passar dig/er just nu. Nu kör vi igång!

Steg 1: Bjud in!
Bestäm en tid och en dag och bjud in de du vill fira med till en plats du tycker passar bra. Det kan till exempel vara ditt eget eller någon annans hem, en parkeringsplats utanför ett köpcentrum eller en vacker skogsglänta.

*Kom ihåg att det även går fint att fira Träskafton på egen hand. Samtalen blir då en inre dialog och mötet ett möte med dig själv och det som finns omkring dig.

Steg 2: Möts upp!
Samlas på platsen och sitt ner i en ring. Berätta kort om Träskafton för de andra, till exempel genom att läsa början på denna manual. Avsluta med *Träskaftons grundtext*. Samtala sedan en stund om om vad ni vill uppmärksamma eller fira tillsammans just nu. Det kan vara precis vad som helst: en årstidsväxling, en rädsla för ett hårdnande samhälle, att ett husdjur dött eller fått ungar eller att någon gjort slut med sin partner. Vad känns starkt – både personligen och i ett större perspektiv? Vad behöver uppmärksammas, delas, förändras, manifesteras, accepteras, sörja eller fira? Vad längtar ni efter? Vad behöver drivas ut?

Se till att det ges möjlighet för alla att prata men var också tydlig med att det är ok att vara tyst och lyssna. Kanske behöver du fördela ordet i gruppen eller föreslå en metod för hur det ska göras, till exempel handuppräckning eller att ni gör “rundor” (i ringens turordning säger alla några ord eller väljer att stå över).

Steg 3: Hitta på!
När ni bestämt er för några olika saker ni vill uppmärksamma eller fira är det dags att tillsammans eller var för sig arbeta fram passande ritualer eller andra element som manifesterar/undersöker/bearbetar dessa saker. Här är det bra att följa sin känsla och lust. Firandet kan innehålla tillredning och ätande av mat, sånger ni sjunger tillsammans, rörelser med kroppen, musik eller tillverkandet av dekorationer. Det viktigaste med firandets olika element är inte att det blir “bra” utan att en viss känsla kopplas till en handling. Ta gärna hjälp av varandra och kom ihåg att de flesta längtar efter att göra saker tillsammans med andra.

Utnyttja gärna de material som redan finns på platsen. Det blir då snabbt och lätt att börja och de begränsningar som detta innebär är ofta bra för att få igång kreativiteten! Låt er även gärna inspireras av befintliga ritualer från mer etablerade högtider och från tidigare firande av Träskafton.

Här följer några förslag på praktiska övningar ni kan göra tillsammans. Och kom ihåg att gemensamma förberedelser och förväntan är en viktig del av alla högtidsfiranden!

Utgå från platsen:
Be varje deltagare att välja ett rum, eller en del av platsen ni är på, att utgå ifrån. Det kan vara städskåpet, en busskur, en trappa, en grop, badkaret osv. Testa var för sig eller tillsammans att utifrån vad som finns på den platsen hitta på en ritual som rör det ni vill manifestera.

Utgå från etablerade ritualer:
Uppmuntra alla att välja en ritual från någon tidsepok eller kultur som de tycker verkar intressant. Leta efter information på till exempel nätet eller biblioteket. Låt deltagarna sedan utgå från den valda ritualen och diskutera hur den skulle kunna ligga till grund för att skapa en ny ritual. Testa hur det blir!

Utgå från de fyra elementen:
Hitta tillsammans på ritualer som tar avstamp i något eller samtliga av “de 4 elementen” – vatten, eld, luft och jord. Det går också lika bra att utgå från fyra andra egna “element” som exempelvis hårspray, damm, smör och havregryn.

Förbättra en gammal ritual:
Låt deltagarna utgå från en högtid/ritual som de själva deltagit i men av någon anledning inte gillat. Låt deltagarna diskutera hur den ritualen skulle kunna förändras och förbättras.

Skriv en gemensam dikt:
Om ni vill använda er av texter i firandet kan en start vara att göra en så kallad “vik-dikt”. Alla börjar med att skriva två meningar på ett papper som de förknippar med firandet av Träskafton. Sedan viker alla ner pappret så att bara den nedersta raden syns, och skickar vidare till nästa person. Utifrån de impulser en får av denna sista rad fortsätter en att skriva två meningar/ord, viker och fortsätter att skicka texten vidare. När texten skickats runt så att alla medverkande skrivit på alla papper minst en gång är dikten klar.

Musik:
Om en inte vill skriva en egen låt eller tycker det känns svårt går det utmärkt att använda redan existerande musik i firandet. Diskutera vilka sånger ni skulle vilja ha med och hur de kan användas. Kanske spelar ni bara upp låten och tillsammans med slutna ögon. Kanske dansar ni till den i mörker. Kanske skriver ni en ny text eller sjunger den entonigt som en gregoriansk mässa. Samtala om vad som skulle kunna passa er och prova olika sätt!

Inspiration!

Här kommer några Träskaftonsritualer som vi använt oss av i våra firanden och som ni gärna får låta er inspireras av:

Fruktcirkelceremonin

Skaffa frukt och bär i olika färger och former. Rengör ett runt bord, eller markera en cirkel med till exempel frystejp på en ren yta som har en annan form. Tvätta händerna och skölj frukten. Ta fram flera skärbrädor, knivar och en stor skål.

Alla deltagare hjälps åt att skära frukten i skivor och placerar den i ett omsorgsfullt och vackert mönster i cirkeln. Inspireras gärna av tibetanska munkars mandalor. När ni är överens om att er fruktcirkel är färdig föser ni ner all frukt i skålen. Ät fruktsalladen tillsammans och samtala om hur ni upplever olika sorters förändring.

Lotion Meditation
Alla deltagare sitter bekvämt i en ring. En tub med hudkräm vandrar medsols i ringen. I tur och ordning börjar deltagarna smörja in en kroppsdel ni kommit överens om innan på personen till höger med en klick hudlotion. Smörjandet sker i ett lugnt och böljande tempo. Meditationen är slut när all lotion absorberats. Lotion-Meditation görs för att uppmärksamma hudens uppsugningsförmåga – det faktum att den är en mycket porös, och att våra jag överskrider den massa som skinnet innesluter. Vi är i relation, vi är flera, vi är porösa, vi suger i oss.

Offergåvor
Gör ett offeraltare. Det kan vara till exempel en pall, ett toalettlock eller en bricka på upptravade böcker. Placera gärna ett tyg eller en servett på ytan, och tänd ett ljus. Alla deltagare lägger nu något på altaret som de tycker om själva men ändå väljer att ge till någon annan. Samlas kring altaret och berätta för varandra varför ni tycker om det ni valt att ge bort, och varför ni vill ge det till någon annan.

Regnceremoni
Alla deltagare målar rikligt med icke vattenfast mascara på ögonfransarna. Deltagarna går sedan ut i regnet och låter dropparna göra dem genomblöta. Mascaran rinner nedför allas kinder. Deltagarna läser texten som hör till regnceremonin tillsammans i kör. Efteråt dricker alla te och värmer sig inomhus. Ifall det inte regnar kan kannor med vatten användas istället.

Vi går ut i regnet för att bejaka vädret
För att uppleva det som inte går att förändra
För att hylla den livgivande vätan och för att känna gemenskap
För att gråta tillsammans och för att det är skönt efteråt
För att känna regnet på oss och livet i oss
För att ge oss hän och för att bli helt och hållet blöta
För att låta mascaran rinna
Rinna rinna och rinna

Steg 4: Dekorationer, kläder och smink
Dekorationer av kroppen och rummet är ett sätt att skapa stämning och visuellt markera att en högtid äger rum. Kanske blir några sugna på att göra klädnader, pynt och dekorationer? Ni kan till exempel välja ut en eller ett par speciella färger och låt dem breda ut sig. Använd det ni hittar i kök, utomhus och i förråd! Snabbkaffepulver på vått tyg blir en fin brun

akvarellfärg, av gurkmeja kan en göra gula färgbad, med hjälp av tidningspapper och en sax går det att göra girlanger eller vimplar att fästa på tråd och hänga i taket, på lampor eller mellan lyktstolpar.

Steg 5: Gör ett "manus"
När ni gjort era dekorationer och bestämt vilka av era ritualer ni vill ha med i firandet av Träskafton så bestämmer ni i vilken ordning allt ska utföras. Detta blir ett slags manus som ni sen följer under firandet. Här bestämmer ni även när i firandet *Träskaftons grundtext* ska läsas och om ni vill lägga till något, till exempel en sång, en måltid eller en stretchpaus till musik. Det kan även vara bra att bestämma en tydlig början och slut på firandet. Diskutera hur ni gör det på bästa sätt.

Steg 6: Bjud in fler!
Det går som sagt utmärkt att fira Träskafton själv eller med några få andra. Men en kan även vilja öppna upp sitt firande genom att bjuda in fler! Om ni gör det kan det vara bra att tänka på att ni i gruppen blir värdar för firandet och därför har ansvar för att med tydlig och varsam hand leda era gäster genom er högtid. Fundera över hur ni vill formulera er i inbjudan och på vilket sätt den ska nå era gäster.

När ni förberett era ritualer, dekorerat och bjudit in era gäster är ni nu äntligen redo att fira!

Steg 7: Dela med dig av ditt firande!
Har du firat Träskafton? Vi blir glada om du vill dela med dig av hur du gjorde och dina tankar om det. Ladda gärna upp texter eller andra filer på traksafton.org/firanden för att inspirera andra!

/Hägerstens botaniska trädgård, 2018